

71. Çeviriye kültürel ve hermeneutik bir yaklaşım

Deniz DEMİRKAN¹

Dilek TOPRAK²

APA: Demirkan, D. & Toprak, D. (2022). Çeviriye kültürel ve hermeneutik bir yaklaşım. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (29), 1158-1170. DOI: 10.29000/rumelide.1164922.

Öz

Bu çalışmada hermeneutik ve tarihsel süreçteki araştırma alanlarından kısaca bahsedilmiştir. Alanyazın çalışmalarında hermeneutiğin dil, kültür ve tarih çerçevesinde yeni araştırma konularına dâhil olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, alanyazın taramasında yorumbilim, çeviribilim ile ortak unsurlar çerçevesinde etkileşime girerek artık yeni kuramsal çalışmalarda başvuru bir disiplin olduğu görülmektedir. Çeviribilimde yorumbilimsel yaklaşımların görüldüğü ve çalışmaların yorumbilim ile ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir. Hermeneutiğe göre anlam, zaman ve kültür çerçevesinde değişmekte ve farklı değerler kazanmaktadır. Buna karşın gelenekler ve toplum anlamı şekillendirmekte ve tek olarak kabul etmemektedir. Hermeneutik yaklaşım kelimelerin çevirisine değil anlamları çevirmeye ve aktarmaya odaklanmaktadır. Çevirmen öznelliği de hermeneutik yaklaşımda sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan çevirmene ve çeviri sürecine yönelik çalışmalar artmaktadır. Ayrıca bu yaklaşım, çeviri hermeneutiği kapsamında daha fazla araştırma yapmak için hermeneutik ilkelere dayalı bir yöntem olarak sunulmaktadır. Bu çalışmada, çeviribilimde hermeneutik yaklaşımın geçerliliği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu geçerlilik hermeneutik yaklaşımın teorik yansımada öznellik, sezgi, bedensellik ve yaratıcılık gibi faktörleri de barındırmaktadır.

Anahtar kelimeler: Çeviri, Hermeneutik, Kültür, Anlam

A Cultural and hermeneutic approach to translation

Abstract

In this study, hermeneutic and research areas in the historical process are briefly mentioned. In the studies of the literature, it is seen that hermeneutics is included in new research topics within the framework of language, culture and history. However, in the literature review, it is seen that hermeneutics interacts with translation studies within the framework of common elements, and it is now a discipline that is applied in new theoretical studies. It has been observed that hermeneutic approaches are seen in translation studies and studies are associated with hermeneutics. According to hermeneutics, meaning changes within the framework of time and culture and acquires different values. However, traditions and society shape meaning and do not accept it as one. The hermeneutic approach focuses on translating and conveying meanings, not on the translation of words. Translator subjectivity is also frequently encountered in the hermeneutic approach. In this respect, studies on the translator and the translation process are increasing. In addition, this approach is presented as a method based on hermeneutic principles for further research within the scope of translation hermeneutics. In this study, the validity of the hermeneutic approach in translation studies has been

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransızca Mütercim-Tercümanlık Bölümü (Mersin, Türkiye), ddemirkan@mersin.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1115-3411. [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 28.06.2022-kabul tarihi: 20.08.2022; DOI: 10.29000/rumelide.1164922]

² Bağımsız araştırmacı (Mersin, Türkiye), toprakdlk@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-5501-6614.

tried to be explained. This validity also includes factors such as subjectivity, intuition, corporeality and creativity in the theoretical reflection of the hermeneutic approach.

Keywords: Translation, Hermeneutics, Culture, Meaning

Giriş

Çeviride hermeneutik yaklaşım doğrultusunda, anlam ve dile odaklanmanın yanı sıra tarih ve kültür de bu odakta yer almaktadır. Çünkü dil daima tarihle ve kültürle yakın ilişki içerisindedir. Anlamlar, zamanla ve kültüre yeni unsurlar eklenmesi ile sürekli değişime uğrar ve tek değildir. Kültür ve geleneklerin getirdiği her yenilik dile, dolayısıyla anlama da yeni boyutlar kazandırır. Çeviri ya da tercüme bu yeni boyutları keşfe çıkararak her iki kültürü birbirine yaklaştırma görevindedir. Sakine Eruz; türler içinde yaşayan çevirinin, kültürden ayrıştırılmasının imkânsız bir eylem olduğunu belirtir (Eruz, 2000, s. 19-38). Çeviri, kültürel oluşumda kurucu bir faktör olup, kültürün melezi doğası ve çevirinin dönüştürücü gücünün çeviri çalışmalarının olası yönleri üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir (Gentzler, 2016, s. xii).

Dil; bulunduğu toplumun inançlarını, yaşayış biçimini, düşüncelerini, geleneklerini, felsefesini ve tarihini içeren bir unsurdur. Bu doğrultuda kültürü de şekillendirerek dilin bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeviri olgusu sadece dilsel bir iletişim değil medeniyetlerinde buluşma noktası durumundadır. Hans Vermeer kültür tanımını; bir toplumun üyelerinin ve davranışlarının dayandığı normların, geleneklerin ve görüşlerin toplamı ve bu davranışların sonucunun toplamı olarak tanımlamaktadır (Reiß ve Vermeer'den akt. Gökğözoğlu, 1991, s. 42). Kaynak dilin ve hedef dilin bulundurmış olduğu farklı kültürleri de aktarma görevini edinen çevirmen iki kültürün de tüm unsurlarına hâkim olma bilincindedir. Bu unsurlardan bahsetmek gerekirse bunlar; ideoloji, toplumsal yapı ve düzen, dillerin yapısı, gelenekler ve göreneklerdir. Çevirmen farklı kültürleri birbirine ulaştırır ve Vermeer'in de belirttiği üzere çeviri salt dilsel aktarımın ötesindedir. Bu tür unsurlarla yabancı metinlerde ve dolaylı olarak aktarılanlarda birçok noktayı anlamada ve aktarmada çevirmenin birçok zorlukla karşılaşması mümkündür. Vermeer iki kültürün karşılaşmasında; bir kültürden gelen metnin başka bir kültürde tanıdığı zaman ve o kültür içerisinde yeni bir kabul gördüğü takdirde başarılı olacağından bahseder (a.g.m., 2019, s. 42).

Benjamin Lee Whorf dillerin dünyayı algulamakta bir araç olduğuna değinir. Bu yapılar kişiye bir görüş sunar. Bu doğrultuda farklı bir dildeki metni aktarmak ve anlamak zorlayıcıdır. Çünkü her dil ailesi kendisine has bir düşünce yapısına sahiptir. Bu yüzden görelilik ilkesine göre o görüşü aynı şekilde algılamak zordur. Dilbilimsel görelilik ilkesi doğrultusunda, Sapir/Whorf hipotezi şu fikri sunar:

Böylelikle yeni bir görelilik ilkesiyle tanışıyoruz; bu ilke, tüm gözlemcilerin, dilsel geçmişleri benzer olmadıkça veya bir şekilde kalibre edilemedikçe, aynı fiziksel kanıtlar tarafından evrenin aynı resmine yönlendirilmeyeceğini savunuyor (Whorf, 1956, s. 214).

Kültürlerarası çeviri

İnanç tarihi çerçevesinde bakıldığında Geç Antik Çağda Hieronymus'ta Kutsal Metnin dokunulmazlığı ve değiştirilemezliği üzerinde durulduğu gözlemlenmektedir. Orta Çağ sonlarında, İncil'in toplumda yaygınlaşmasını sağlayan Luther, erek odaklı ve anlaşılır bir çeviri yapma kaygısı taşımıştır. Her iki çevirmen de aslında çeviride anlamı vurgulamış ve Kutsal Kitapların anlaşılabilirliğini sağlamaya çalışmışlardır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren Nida ile Kutsal Kitapların anlaşılması çeviribilimsel düzlemde tartışılmaya başlanmıştır. Nida çeviribilim alanında kültürel farklılığa değinen ilk kuramcı olarak kaynak metnin okur üzerindeki etkisini erek okurda da sağlamaya çalışarak eşdeğer bir etki yaratmayı planlamıştır (Nida, 1964, s. 111). Çeviride kültürden kültüre değışen değerlerin kendi niteliklerine göre uyarlanması gerektiğini savunarak da Kutsal Kitap çevirisinde yerelleştirmenin mümkün olacağını altını çizmiştir. Kaynak metnin anlamına bağılı olarak erek metinde bazı değışikliklerin yapılabileceğine değinerek de Kutsal Kitabın her kültürden her seviyeden her yaştan insanın anlayabileceğı şekillerde çevirilerinin yapılmasını sağlamıştır. Nida, diller arasında bire bir eşdeğerlikler olamayacağı için çeviri metnin orijinal metinle bire bir aynı değil ancak yakın ya da benzer olabileceğini ve çevirmenin kendi yorumunu çeviriye katmasının kaçınılmaz olduğunu da eklemektedir (Nida, 1964, s. 160)

Çeviri tarihte çeşitli adlandırılmalarla karşımıza çıkmıştır. Kültür tarihte çeviri eyleminde önemli bir yere sahiptir. Fakat bilimsel anlamda modern çeviribilim tarihinde çevirinin kültürlerarası bir aktarım olarak görülmesi 1980’li yıllara doğru gerçekleşmiştir. Modern çeviri araştırmalarında çeviri 1950’li yıllarda dilsel bir aktarım olarak görülmesine karşın, 1980’lerde bu bakış açısı değışmiş çeviri kültürlerarası bir aktarım olarak görülmeye başlanmıştır.

Çeviri odaklı araştırmalarda sistemsel ve daha çok dilbilimsel odaklı yaklaşımların 50’li ve 60’lı yıllarda özellikle Almanya’da ortaya çıktığı görülür (Munday 2008, s.9). Bu döneme hakim olan görüş metinlerin karşılaştırmalı analiz yöntemine dayalı olarak çeviri yöntemlerinin belirlenmesi olmuştur (Örneğin Vinay ve Darbelnet 1958; Koschmieder 1965; Bausch 1968; Wandruszka 1971; Komissarov 1972; Vernay 1974; Vermeer 1974; Freigang 1978; Clas 1971 v.d. aktaran Yiğit, 2022).

Jakobson’un 1959 yılında yayımladığı “On Linguistic Aspects of Translation (Çevirinin Dilbilimsel Yönleri Üzerine)” makalesinde çeviriye yönelik düşüncelerinden bahseder. Makalesine Russell’a ait şu cümlelerle giriş yapar: “Peynirle dilbilgisel olmayan bir tanışıklığı olmadığı sürece kimse ‘peynir’ kelimesini anlayamaz”(Jakobson, 1959, s. 232). Russell, “Peynir” kavramı ile aslında kültüründe olmayan ve yabancı bir kültüre ait kelimeyi kavramasının dilsel bir aşinalık ile mümkün olduğunu bahseder. Jakobson bu düşüncüyü reddeder ve “preslenmiş süzme peynirden yapılmış yiyecekler” şeklinde bir açıklama ile bu kelime hakkında fikir sahibi olunabilir ve kavranılabilir.

Nida, kaynak metni hedef dile aktarırken meydana gelen dört tür değışiklikten bahseder sıralamadaki değışiklikler, eksiltmeler, yapısal değışiklikler ve eklemeler (Nida, 1964, s. 184-192). Yazar, bu tür değışikliklerin her birine verilecek önemi ölçmek için bir sayısal değerler sistemi geliştirir. Örneğin, bir sözcük eklemenin eksiltmekten daha önemli olduğunu düşünür, çünkü çıkarılan kelimenin etkisi eklenenin etkisi kadar büyük olmayacaktır. Nida’nın edimbilimsel yaklaşımına göre metnin anlamı biçimden önce gelmektedir. Başarılı bir çevirinin ölçütü okurun tepkisi olup, kaynak metnin okurunun tepkisi hedef metin okuyucusunun yapmasını sağlamalıdır çeviri. Çevirinin işleyebiliyor olması esastır ve iletişim, işlev, iletişim durumu, kültürlerarasılık, metnin edimbilimsel durumu kuramının anahtar kelimeleridir.

Nida alıcı merkezli iletişimsel çevirinin önemini: “... değışik öğrenim düzeyleri, değışik meslekler, ilgiler, insanların bir iletiyi anlayabilme yetisini önemli ölçüde etkiler... Dolayısıyla, bir metnin üniversite öğrencileri, ilkokul mezunları, yeni okumaya başlayan yetişkinler, yabancı dilde okuyan kolej öğrencileri, zihinsel engelliler gibi değışik okur grupları için birbirinden apayrı özellikle çevirilerin

yapılması gerekmektedir.” diyerek belirtmektedir. Bu görüşe dayanan çeviri yönteminin eşdeğerlik kavramı devingen eşdeğerlik olarak tanımlanmaktadır (Nida, 1964, s.68, akt.Çakır, 1996, s. 95).

Kaynak dildeki ifadelerin hedef dilde yeniden ifadesi sırasında çevirmenin kullandığı teknik süreçleri Vinay ve Darbelnet “Stylistique comparée du français et de l’anglais” isimli kitaplarında ele almışlardır. Fransızca ve İngilizcedeki iki biçem dizgesinin karşılaşmasının çeviride uygulanması, teknik süreç teriminin metinsel bir strateji yerine bir eylem stratejisi önerdiği doğrudur. Bununla birlikte, bu teknik süreç, kaynak metin dili biçem dizgesi ile hedef metin dili biçem dizgesi yapıları arasındaki karşılaştırmalar şeklinde incelenir (Vinay, Darbelnet, 1972, s. 46-55). Söz konusu bu yedi teknik süreç iki gruba ayrılır bir tarafta doğrudan çeviri, diğer tarafta dolaylı çeviri. Ödünçleme, öykünme ve bire bir çeviri doğrudan çeviri kapsamına girerken; dönüştürüm, ayarlama, eşdeğerlik ve uyarlama dolaylı çevirinin tezahürleri olarak görülür (Raková, 2016, s. 81). Başka bir deyişle, Vinay ve Darbelnet, hem çevirmenin alabileceği iki genel yönden birine, dolaylı çevirinin aksine doğrudan çeviri, hem de belirli bir teknik sürece atıfta bulunmak için bire bir çeviri terimini kullanır. Dolaylı çevirinin kullanımına hedef metin ile kaynak metnin yalnızca kendi tarihsel bağlamına yerleştirilmesi şartıyla izin verilir. Ayrıca, teknik süreçlerin sınıflandırmasının Malblanc tarafından diğerlerinin yanı sıra Fransız-Alman dil çiftine uygulandığını da belirtmeliyiz (Malblanc, 1968).

Yapısalcı yaklaşımların genel iddiası metinde var olan dilsel kodların çözümlenerek, bilginin aynen korunması ile erek dilde yeniden kod değişimi (code-switching) anlayışıyla metin oluşturulabileceği görüşüne dayanır (bkz. Kade, 1968, s.199; Jäger, 1975; Wilss, 1977, s.62). Bu iddialara göre her metnin bir çevrilebilirlik derecesi olmakla birlikte, anılan dönemlerde metinlerin çevrilebilirlik derecesini belirleyen en önemli ölçüt veya skala “tertium comparationis’ olmuştur (Yiğit, 2022, s.2) Bu dönemlerde örneğin Catford’e (1965) göre çeviri “diller üzerinde gerçekleştirilen bir işlemdir; Bir metni bir dilden başka bir metin yerine yerleştirme işlemidir” (Catford 1965, s.1).(Yiğit, 2022, s.9). Fakat bu bakış açısı zamanla değişmiş çeviri örneğin Wandruszka’ya göre metnin dış yüzeyinde yer alan mental yapının farkına varılması da önem kazanmaya başlamıştır, yani çeviri belli bir dilsel yapının başka bir dilsel yapı ile değiştirilmesi değil, aksine iki dil arasında ortak dilsel biçimlerin ve mental yapıların bulunmasıdır (Wandruszka, 1971, s.334-335). Wandruszka’ya göre bu durumda çeviri önemli olan metnin dış yüzeyindeki yapıların ne anlam içerdiğinin bulunması, daha doğrusu metnin derin yapısının çeviride göz önünde bulundurulmasıdır.

Çeviriye bir araştırma alanı olarak görenlerin ilklerinden olan dilbilimci Catford, kaynak metin ile hedef metin arasındaki biçimsel yazışmalardaki farklılıkları kastederek çeviri kuramını çeviride kaydırmalar kavramı etrafında kurar. Snell-Hornby'nin (1995:19-20) belirttiği gibi, Catford'un yaklaşımı, teorisini sözcükler veya cümleler üzerinde çalışarak desteklediği için gerçekte çevirinin karmaşıklığından bir şekilde kaçmaktadır.

Anılan dönemde dilbilimsel yaklaşımların yanı sıra dilden daha büyük bir yapı olan metinlerin de ele alındığı ve metinlerin sınıflandırılması da söz konusu olmuştur (Örneğin Neubert 1968; Reiss 1969). Bu dönemde yapılan birçok çalışmanın kaynak odaklı olmasına karşın çeviri de belirleyici olanın erek okur olduğunu savunan araştırmacıların (Örneğin Nida 1965; Vermeer 1979) yanı sıra çeviride yorumbilimin ve ayrıca çeviride sürecin önemli olduğunu savunan araştırmacılar da olmuştur (Örneğin Levý 1967; Paepcke 1971). (Yiğit, 2022, s. 3). Zamanla çeviri de iletişimin öneminin anlaşılması ile iletişim modelleri ön plana çıkmış (Örneğin Reiss: 1969; Vernay: 1974). Nihayetinde 1980li yıllara gelindiğinde çeviride kültürel aktarım değer kazanmış, çeviri kültürlerarası bir aktarım olarak görülmeye başlanmıştır.

Kaynak metin/dil/kültür ve hedef metin/dil/kültür arasında çevirmen kendine bir yol bulma çabasına girer. Schleiermacher, bilim-sanat metinleri ve günlük iş hayatına yönelik metinleri birbirinden ayırmakta ve metinleri bu iki gruptaki işlevlerine atıfta bulunarak ele almaktadır. İş hayatına yönelik metinlerin belirli ibareleri ve kelimeleri, konu ve anlam ile yoruma kapalı olduğunu belirtir. Bu yüzden metinde algılanacak anlam herkesçe aynıdır ve tektir. Öznelliği fazla olan bilim ve sanat metinlerinde belirli kalıpların dışına çıkılarak oluşturulan metindeki anlamları ve mesajları ortaya çıkarmak yorumlama ile mümkündür. Göktürk sanat metinlerine yönelik çevirilerden bahsederken şu cümlelere yer verir:

Çevirmenin burada, gündelik dilin iletişim düzeylerini yeterince tanıyor olması yetmez, kaynak dildeki metnin içerdiği özgün yaratıcılık anlarını da, bütün yenilikleri ve yabancılıkları ile birlikte kavramasını sağlayacak bir yorum bilgisi (Hermeneutik) yeteneğiyle donanmış olması gerekir. (Göktürk, 1998, s. 19).

Her iki metin türüne yönelik bir çeviri tutumu belirleyen Schleiermacher, iki çeviri yönteminden bahseder. Schleiermacher'e göre, çevrilecek metne karşı iki tutum olabilir: "...ya çevirmen özgün metnin yazarını olabildiğince özgür bırakır ve okuyucuyu orijinal metnin tuhaflığına karşı çıkmaya zorlar ya da çevirmen okuyucuyu olabildiğince özgür bırakır: yabancı metni varış diline ve bağlamının üslubuna yaklaştırır." (Raková, 2014, s. 65) Çevirmen bu durumda iki taraftan birine yönelme eğilimi içerisinde olacaktır.

Yazın çevirisine yönelik araştırmalar, Lefevere'in geliştirdiği 'yeniden yazım' kavramı ile eleştirel bir bakış açısı kazanmış, çevirinin kültürel ve tarihsel bağlamı öne çıkarmıştır. Lefevere ve Bassnett çalışmalarında çeviri olgusunu çok geniş bir toplumbilimsel, tarihsel ve kültürel çerçevede ele alarak, toplum ve kültür içinde var olan tüm çeviri metinler açısından incelemiştirlerdir (Aksoy, 2002, s. 52).

Lefevere'in tanımına göre çeviri, içeriğinde taşıdığı ideolojiyle yazın sistemini ve güç ilişkilerini belli ölçülerde manipüle ederek özgün metnin yeniden yazılmasına yol açan bir eylemdir (Lefevere, 1992, s. 10).

Lefevere'e göre çeviri, belirli bir zaman, mekân ve koşulda çevirmen tarafından gerçekleştirilir ve bu unsurlar çeviriye de yansır. Ona göre, çeviri sürecini ve toplumu oluşturan dizgeler hamilik, ideoloji, yazın kuralları ve söylem evreninden oluşmaktadır (Aksoy, 2002, s. 50). Ayrıca, hamiler uygun buldukları çeviriyi destekleyebilirler ve aynı zamanda uygun bulmadıkları çevirilerin de yayımlanmasını engelleyebilirler (Lefevere, 1992, s. 19). Kaynak hedefin manipülasyon eylemi olarak yeniden yazma "belirli okuyucuları, yazarları ve nihayetinde çevirmenleri dışlamak için kasıtlı olarak tasarlanmış" olduğu düşüncesi de mevcuttur (Hatim ve Munday, 2004, s. 99). Dönemin hâkim ideolojisi diye belirtilen unsurda çevirmen, o ideolojiye göre çeviri yapar ve bu güçler çevirileri denetleyerek etkilerini gösterir. Lefevere'e göre iktidar sahibi kişiler, edebiyata şekil ve yön veren yazarlar, eleştirmenler gibi bu güçler kişi ya da kurum olabilirler. Hüküm süren erek kültür ideolojilerine uyacak şekilde metinlerin işlenmesi burada göze çarpmaktadır. Bu durumun çevirmenin seçimine ve bilişsel sürecine etki edeceği unutulmamalıdır.

İdeoloji, genellikle hami tarafından ya da çeviri görevini veren, çeviriyi yayımlayan kimse tarafından dayatılır (Lefevere, 1992, s. 14). Bu sistemde hamilik, direkt müdahale olarak değil ancak edebi sistemdeki gruplar aracılığıyla denetler. Sistem içinde düzenleyici bir birim olarak hareket eden ve güçlü bireyler, siyasi partiler, medya, kurumlar ve benzerlerini içeren hamilik, edebi sistemin toplumun geri kalanına uyumu için bir yol bulmaya çalışır.

Hamilik; ideolojik, ekonomik ve statü olmak üzere kendi içinde üç bölüme ayrılmaktadır. Bahsettiğimiz üzere ideoloji, konu seçimlerinde kısıtlamalarda bulunur. Ekonomik ise, denetim yapan yazarların görevlere getirilmesi veya maddi desteğe bağlanması olarak belirtilir. Statü ise; hamilik doğrultusunda eser üreten yazarlar, önemli işlere getirilerek kimi gruplardan da destek alırlar.

Delisle İngilizceden Fransızcaya profesyonel çeviriye adanmış çalışması olan “L’analyse du discours comme méthode de traduction: initiation à la traduction française de textes pragmatiques anglais: théorie et pratique” kitabında söylem çözümlemesi üzerine kurulu bir çeviri yaklaşımı önermiştir (Delisle, 1993). Bu yaklaşıma göre metin iki düzeyde ele alınarak “anlam” üzerine odaklanma olanağı sağlanır: metnin tür düzeyi ve metnin dil düzeyi. Vinay ve Darbelnet tarafından geliştirilen doğrudan çeviri ve dolaylı çeviri stratejileri yerine Delisle, çeviri işleminin sonucuna atıfta bulunmak için çeviri stratejisi terimini kullanır. Delisle iki tür çeviriden bahseder: birebir çeviri ve serbest çeviri. Bu ayrım, Vinay ve Darbelnet’in doğrudan çeviri ile dolaylı çeviri arasında yaptığı ayrımı birleştirirken, Delisle’in söylem çözümlemesi üzerine kurulu olan çeviri stratejisi süreçten ziyade amaç üzerine yoğunlaşmıştır.

Göktürk, çeviri alanındaki ilk çalışmaların daha somut özellikleri nedeniyle bilimsel teknik metinlerin çevirisine odaklandığını belirtir (Göktürk, 1998, s. 37). Bunun nedenini ise yazın metinlerinin anlamın iletiminde sürekli değişen ve yeniliklere maruz kalan bir metin türü olmasıdır. Kurmaca metinler olarak yer bulan bu metin türü, dilin genel geçer kurallarının dışında (sözdizimi, anlam ve dil kuralları gibi) gelişmektedir. Her okuyucu edebî bir metindeki anlama farklı yaklaşabilir ve dolayısıyla onu farklı yorumlayabilir. Wittgenstein’in ifadesiyle kurallarını kendi içinde taşıyan bir dil oyununun sürdürülebilmesini gerekli kılan yazın metni yerleşik algı çerçevemizde yorumlanamaz (Göktürk, 1998, s. 38).

Bir yazınsal metni anlamak için bulunduğu toplumun yaşam tarzlarını, geleneklerini, konuşma biçimini ve kültürünü göz önünde tutmak gerekir. Kültürlerarası çeviri, belirtilen unsurlar nedeniyle zorlaşmaktadır. Eruz; kültürler içinde yaşayan çevirinin, kültürden ayrıştırılmasının imkânsız bir eylem olduğunu belirtir (Eruz, 2000, s. 19-38). Ayrıca çeviri, kültürel oluşumda kurucu bir faktördür ve kültürün melez doğası ve çevirinin dönüştürücü gücünün çeviri çalışmalarının olası yönleri üzerinde etkisi olduğu belirtilmektedir (Gentzler, 2016, s. xii).

Yazınsal çevirilerde ortaya çıkan belli başlı sorunlar gözlemlenmektedir. Çevirmen kültür aktarıcısı görevi ile dil ve düşüncenin birliğini yansıtırken edebi metnin çevirisinde biçim, üslup, bütünlülük, içerik ve anlam gibi etmenlere dikkat etme eğilimindedir. Çevirmen bilgiyi ve metnin içeriğini aktarmak dışında, anlamı ve mesajı da diğer kültüre aktarma çabası içerisindedir. Kaynak metni anlamayan alıcılar için çevirmen bir yaratma sürecine girer. Yorumlama işlevini de kullanmak çevirmen için de önemli bir kıstastır. En güvenilir ve en kabul edilebilir yoruma erişir ve bunu erek kültüre yansıtır. Diğer metin türlerine göre daha çok kültürle iç içe olan ve onun izlerini taşıyan edebi çeviri bu nedenle zorlu bir süreç yaratır.

Çeviri ve felsefe ilişkisi

Çeviribilimin sosyoloji, dilbilim, edebiyat ve felsefe gibi birçok disipline etkileşim içerisinde olduğu gözükmektedir. Pym, “Çeviri Çalışmaları ve Batı Felsefesi” adlı makalesinde, “otorite” kavramını kullanarak felsefenin beşeri bilimlerdeki yerini belirtir ve bu ilişkiyi şu şekilde dile getirir:

Beşeri bilimlerdeki çeşitli disiplinler, otorite zincirleri ile ilişkilidir. Örneğin sosyodilbilim, tarihsel olarak dilbilimin kurucu kavramlarının otoritesi için sosyolojiye atıfta bulunur, tıpkı dilbilimin de

filolojiye atıfta bulunabilmesi veya sosyolojinin tarihe, psikolojiye veya politik ekonomiye dönmesi gibi (Pym, 2007, s. 24).

Çeviri ve felsefede bir şeyi anlamlandırma ve düşünme yönelimleri, iki alanın da çalışma alanını kapsamaktadır. İnsanlar bilgi edinme, bilgiyi anlama ve anlamlandırma ihtiyacı hissederler. Toplumun gelişmesinde dilin etkisi göz ardı edilemez. Dil iletişimin temelinde yer alan bir olgu olup iletişimin en kapsamlı aracıdır. Çünkü dil, insanlar arası iletişimi sağlayan mucizevi bir güce sahiptir. Toplumların kültürü, örf ve adetlerinde ve yaşam biçimlerinde dillerin etkisi damgasını vurur. Toplumu oluşturan ve geleneklerin etkisiyle ortak bir unsur haline gelen dil insanları birleştirir. İletişimin temelinde yer almasına rağmen farklı dillerin olması ise iletişimi zorlaştırmaktadır. Babil söylencesine göre insanlar Tanrıya ulaşma çabası içerisinde bir kule inşa ederler. Kule; insanların iletişiminin sorunsuz bir halini ve dayanışmayı, bu yükseliş; Tanrıya karşı bir başkaldırma olarak simgelenmektedir. Tanrı bu başkaldırıya öfkelenir ve kulenin inşasını engelleyerek insanların dil birliğini bozar. Babil şehrinin seçilerek bu söylenceye yer almasını Yücel şu sözlerle ifade eder:

Babil sözcüğünün etimolojik anlamını çözümlmek ve bunu çeviri olgusu ile bağdaştırmak gerekir. Karmaşa anlamına gelen 'Babil'in dillerin doğduğu yer olması ve Tanrı'nın burada insanları cezalandırarak, onların dil birliğini bozması, bir rastlantı olarak kabul edilemez (Yücel, 2016, s. 13).

Bazı kaynaklarda kulenin yarım kaldığı, bazı kaynaklarda yıkılmış olduğu anlatılır. İki durum da göz önüne alındığında dilin ortak oluşumunda bir eksiklik ya da yarım kalmışlık ifade edilmektedir. Artık insanların anlaşabilmesi ve iletişim kurabilmesi dillerin çevirisi ile mümkündür. Babil söylencesi dil ve çevirinin ortaya çıkışına yönelik ifadeler üzerine net bir kanıt yoktur. Faruk Yücel; Babil söylencesinin çevirideki önemini belirtmiş olan Herder, Schiller, Goethe, Benjamin, Derrida, Steiner, Klöpfer gibi birçok yazara ve düşünürü göre, çeviri olgusunun simgesel anlamda Babil kulesinin yapımıyla ilişkilendirildiğini belirtir (Yücel, 2016:13). George Steiner, yaratılış efsanesindeki eşsiz dili atarak kendi Babil versiyonunu geliştirir.

Babil'i yanlış anlamamız mümkün. Kule, evrensel bir dilin egemenliği altında insanlığın bildiği kutsanmış birliğin sonunu işaret etmeyecekti. Çeşitlilik uzun süredir ortalıkta ve insanlar için maddi olarak karmaşık bir iş var. Kuleyi inşa etmeye çalışırken, milletler büyük sırrı buldular: Gerçek anlayış ancak sessizliğin olduğu yerde mümkündür. Sessizlik içinde inşa ettiler. Tanrı için gerçek bir tehlike vardı. (Steiner, 1998, s. 389).

Steiner, Babil söylencesine yabancı bir fikir olan sessizlik yoluyla kendi iletişim efsanesini yaratır. Mukaddes kitap hikâyesinin yorumlamasında Babil söylencesi ilahi bir yaptırım ve ceza olarak sunulur ve mükemmel dil isteği vardır. Mükemmel dil isteğinin tam tersine yönelik eğilim var olmaktadır. Kültürler içindeki çeşitlilik göz ardı edilemeyeceği için hikâyenin anlamını ilahi bir ceza olarak görmek yerine değiştirmeye çalışır. Mukaddes kitapta geçen Babil söylencesinde benzersizlik iyi ama çeşitlilik bir ceza iken, Steiner'in yaklaşımında çeşitlilik iyi benzersizlik kötü olarak belirtilmektedir. Steiner, dillerin çokluğunun insanların birbirleriyle iletişimini teşvik edeceğini veya zorunlu kılacağını belirterek toplumdaki yaşamı şartlandıran bilgi ve sözlü alışverişlerin dillerarası doğasını da belirleyeceğini ele alır (Steiner, 1998, s. 389-390).

Hermeneutik

Yorumlama kavramı kaynaklarda genellikle, hermeneutik, hermenötik veya yorumbilim gibi farklı isimlerle anılır. Doğan Özlem, bu durumun dillerin telaffuzu ve okunuşu ile ilgili olduğunu, özgün yazılışının ve söylenişinin "hermeneutik" olduğunu belirtmektedir (Özlem, 2012, s. 11). Schleiermacher yorumbilimin sınırlarını genişleterek anlamak amacıyla ilerleme kaydeder. Örneğin sadece kutsal

metinlerle sınırlı kalmadan yorumbilgisinin kapsamını genişleten Schleiermacher hermeneutiği anlamayı ele alan bir öğreti ve metoda dönüştürmeyi amaçlamıştır (Gadamer, 2002, s. 19). Ayrıca yorumbilim ve çevirinin anlaşılmasına en büyük katkısı, muhtemelen tüm düşüncelerin dilbilimsel karakterine yaptığı vurgudur, böylece anlama, yorumlama ve çeviri arasındaki yakın ilişkiyi öne çıkarır. Modern Yorumbilim, Romantik Dönem’de Schleiermacher ile başlar ve ardından diğer temsilcileri Dilthey, Gadamer, Derrida, Ricoeur ve Heidegger tarafından da desteklenir. Bu dönem ile birlikte, Aydınlanma Dönemi’ndeki fikirlerden uzaklaşarak, dil temelli düşünceler doğrultusunda anlama ve çeviriye sorgulayıcı yaklaşım fikri oluşmuştur. *Le problème herméneutique (Yorumbilimin Sorunu)* adlı makalesinde Gadamer, çevirinin yorumbilime bir model olarak hizmet ettiğini ve yalnızca bir kelime bulmaya değil, metnin gerçek anlamını tamamen yeni bir dilbilimsel görüşte yeniden inşa etmeye zorladığını belirtir (Gadamer, 1970, s. 24).

Yorumbilim "anlamaya" dayalıdır, özellikle Schleiermacher ve Dilthey yorumbilim üzerine çalışmalar yapmış ve yorumlama yöntemi olarak yorumbilim ortaya çıkmıştır. İnsan, yaşamı boyunca bir şeyleri yorumlama ihtiyacı hissetmiştir. “Hermeneutik” sözcüğü Grekçe “hermeneuein” sözcüğünden gelir ve “bildirme”, “çevirme”, “açıklama” vb. anlamlara sahiptir. (Özlem, 2012, s. 256). Palmer; bu kavramın Yunancada bir fiil olan “yorumlamak” olarak tercüme edilen hermèneuein’den, isim olarak “yorum” anlamına gelen “hermèneia”dan geldiğini ifade eder (Palmer, 2008, s. 39). Tanrının mesajlarının daha iyi anlaşılması adına ortaya çıktığı bilinen bir yorumlama hareketi olarak yorumbilimin doğduğu bilinmektedir. Tanrının sözleri insanların anlayabileceği düzeyde veya boyutta değildir ve bu sözlerin yorumlanması, açıklanması ve insanlara aktarılması görevi Hermes’e yüklenilmiş, Hermes’e aslında bir çevirmen, bir aktarıcı görevi verilmiştir. Mitolojide Hermes; yarı tanrı, yarı insan olarak resmedilir. Temel görevi ise Tanrı ve insanlar arasında arabuluculuk yapmaktır. İki yabancı dünyayı birbirine bağlayarak bir alan, üçüncü bir dil oluşturma amacındadır. İki dili birbirine hizalayarak mesajın iletilmesini sağlayacak bir ara dil oluşturur. Dilsel yabancılığı ortadan kaldırarak iki dünyanın birbirini anlama çabası vardır. Palmer; Hermes’in insan anlayışının dışında olan bir şeyi insan zekâsının kavrayabileceği bir şekle sokma fonksiyonu ile alakalı olarak zikredilmesinin manidar olduğundan bahseder (Palmer, 2008, s. 40). Kavramın anlamlarını söyleme, açıklama ve çevirme olarak üç bölüme ayırır. Palmer’in ifadelerine göre modern yorum bilgisinin çeviriye ve çeviri kuramını, yorumbilgisi ile alakalı problemleri kavramada kaynak olarak gördüğünü belirtir. Palmer devamında şu sözleri dile getirir:

Gerçekten de hermenötik ilk dönemlerinde, ister klasik felsefi hermenötik ve isterse kutsal metin hermenötüğü olsun, daima dilsel tercümelemlerle ilgilenmiştir. Tercüme esnasında kişi, gramer, tarih ve diğer araçlardan istifade ile metnin manasını bir araya getirmeye ve antik bir metnin şifresini çözmeye yönelmekle karşı karşıya gelir. Ancak, daha öncede söylediğimiz gibi bu araçlar herhangi bir dilsel metinde ve hatta kendi dilimizde yazılmış bir metin ile karşılaşma anında kullanılan faktörlerin formüleştirelmesiyle aynıdır. Daima iki dünya mevcuttur, metnin dünyası ve okuyanın dünyası ve buna bağlı olarak da birisini diğerine ‘tercüme’ etmesi için Hermes’e ihtiyaç vardır (Palmer, 2008, s. 62).

Farklı yaklaşımlar bulunuyor olsa da yorumbilim en genel tanımında “anlamı” arar ve en genel kabul edilir yoruma ulaşmayı amaçlar. Hermeneutiğin en başından beri dil ile ilişkisi vardır, ancak dili bir araç olarak kullanır ve yorumlama, anlam ve çeviri ile ilişkisi öne çıkar (Toprak, 2016, s. 12-13). Bu amaçla, farklı koşulları ve faktörleri dikkate almak esastır. Bu noktada çeviri ile ortak nokta olan çeviri perspektifine ulaşılır. Çeviride metin yeniden meydana getirilirken en kabul edilir anlam elde edilmeye çalışılır. En kabul edilir ve doğru yoruma ulaşma gayesi dinsel otoritede de varlığını gösterir. Hermeneutik kavramı ilk olarak 1600’lerde Dannhauser tarafından tanıtılır, başlangıçta bir teoloji dalı

olarak ortaya çıkar ve daha sonra filoloji ve hukuk gibi alanlarla ilgili bir kavram haline gelir (Palmer, 2008, s. 12). Tarihsel süreçte bilimsel ve felsefi yorumbilim gibi alanlara ayrılır.

Gadamer; *Hakikat ve Yöntem* adlı eserinin “*Aristoteles’in Yorumbilimle Bağlantısı*” adlı bölümünde Aristoteles’in ahlak düşüncesini çok farklı bir şekilde ele alır (Gadamer, 2009). Ahlaki kurallar her daim vardır ve uygulanmayı bekler. Ancak Aristoteles’in ahlak düşüncesine göre; bu, basit ve kolay işleyen bir durum değildir. Çünkü kurallar hedefi görmemizi sağlar ve hedefi keşfedilmek ise deneme ve yanılma konusu ile ilişkilendirilir. Bir nevi tecrübe konusuna işaret edilir. Bir diğer deyişle ahlaki kuralları bilip bunları uygulamak yeterli değildir. Yorumbilim bu doğrultuda beşeri tecrübelerin dâhil olmasını içerir.

Beşeri uygarlık doğadan kökten farklıdır; çünkü doğa kapasitelerin ve güçlerin kendi kendilerini basitçe sergiledikleri yer değildir; insan yaptıklarıyla ve davranış tarzlarıyla olduğu şey olur - yani, olduğu şey olduğu için belirli bir biçimde davranır. Bu yüzden Aristoteles ethos'u physis'ten/doğadan farklı bir şey, doğanın yasalarının işlemediği alanda bir şey, yasalardan yoksun bir alanda bir şey değil, değişebilir ve yalnızca sınırlı ölçüde kuralları andıran insani kurumlar ve insani davranış tarzları alanında bir şey olarak görür. (Gadamer, 2009, s. 70-71).

Salt düşünce ve zihinle herhangi bir şeyi anlamak mümkün değildir. Bahsedilen tecrübe; bir hayat tecrübesi, dini tecrübe veya sanat tecrübesi olabilir. Bu tecrübeler zamanlama yanılabilirliği de ortaya çıkarır. Aynı zamanda bireyin tecrübesidir ki bu tecrübeden bağımsız kurallar idrak edilemez ve uygulanamazdır. Dolayısıyla yorumbilim de hayatın içinden anlamaya yöneliktir ve kurgusal taşımaz. Aristoteles’in yorumbiliminden anlaşıldığı üzere ahlak, bireyin yorumunu gerektirir ve bu bağlamda ilerler. Tecrübe başka bir açıklama ile sorunu anlama ve yorumlama çabasıdır. Bu doğrultuda yorumun gerekliliği göze çarpar. Yorumbilimin en önemli iddiası yoruma ihtiyaç olan varlıklar olduğumuzdur. Anlama yolunda yorumdan bağımsız ilerlemek mümkün değildir. Tek hakikat veya nihai hakikat denildiği takdirde yorumu ortadan kalkar ki Yorumbilim bunu reddeder. Yorumbilim, daima bireysel dünyamız, zaman ve mekân şartları içerisinde daima yorumlayarak ilerlemeyi öne sürer.

İnanç tarihi veya Katolik inanç çerçevesinde bakıldığında yorumbilim, Orta Çağ'da kutsal metinleri yorumlamada yöntem olarak karşımıza çıkar. Modern dönemde ise Teolojik Yorumbilim olarak da anılmaktadır. Teolojik Yorumbilim, kutsal metinlerin yorumlanması yönünde tam tabiri karşılamamaktadır. Çünkü Orta Çağ Yorumbilimi, tüm insanların bir diğer tabir ile her kesimden insanın kutsal metnin anlamına ulaşmasını içerir. Teolojik kavramlar ile kutsal metni anlamak amacı taşımamaktadır. Orta Çağ Yorumbiliminde amaç nihai hakikate kavuşma idealidir ve bu yönde ilerlenilmiştir. Orta Çağ düşüncesinde; yanlış olan anlamların ve yorumların ortadan kaldırıldığı ve tek hakikate ulaşma çabası gözlemlenir. Tek hakikate ulaşma çabası, başka bir sorunu ortaya çıkarır. Çünkü dil; çok anlamlılığı nedeniyle hiçbir şekilde tek bir anlamı verememektedir. Dilbilgisi kurallarına veya toplumsal kurallara ne kadar uyulsa da ortaya bir belirsizlik durumu çıkmaktadır. Bu bağlamda mantığı kullanma zorunluluğu belirir. Aristoteles mantığı, dilin çok anlamlılığının beraberinde getirdiği belirsizliği ve riski ortadan kaldırır. Bu sayede kıyas yoluyla nihai hakikate ulaşabileceği düşünülür. Orta Çağ Yorumbilimi ile Modern Yorumbilim arasındaki fark ise; Modern Yorumbilim düşüncesinde bire ulaşmanın imkânsız olduğudur. Çünkü dil daima çok anlamlıdır ve yorumdan bağımsız gerçeklik anlaşılabilir.

Aynı zamanda bir ilahiyatçı olan Schleiermacher, yorumbilimi daha önce yapıldığı gibi sadece kutsal metinler değil, konuşma ve yazılı metinler de dâhil olmak üzere başka bir düzeye taşır. Schleiermacher, çok daha önce metinleri dünyevi ve dini olarak ayıran Chladenius'a karşı çıkararak bir metnin yorumlanması için ayrı bir yorumlama yönteminin geliştirilmesinin gerekli olmadığını belirtir (Toprak, 2016, s. 57). Chladenius bu ayrımı yaparken yazınsal metinleri başka bir başlıkta ele alır fakat bunu

kutsal metinlere yönelik bir amaçla yapar. Bu durum, yorumbilimi tek bir kalıba sokan ve genel yorumbilimi reddeden bir yaklaşım olarak göze çarpmaktadır. Schleiermacher, metni alımlama sürecinde zaten yorumla yönteminin kendiliğinden geliştiğinden bahseder. Schleiermacher ile başlayan bu süreçte, ilk kez sistematik bir biçimde genel olarak anlamının koşulları sorgulanmaya başlanır ve Schleiermacher evrensel bir hermeneutik kuramı geliştirmeye çalışır (Toprak, 2016, s. 58). Ayrıca, metnin anlaşılmasında, ayrıntıları da ele alarak yorumlama, anlatma veya çözümleme ile başlayarak, farklı metinlerde hangi etmen ön plandaysa ona göre yorumlanmanın gerçekleştiğini belirtir. Yazınsal metinlerde ise öne çıkartılması gereken etmenin yazar ve çevirmen olduğunu ifade eder. Metnin yorumlanmasında ve anlaşılmasında dilbilgisel ve psikolojik yöntemden bahseder. Schleiermacher, geleneksel hermeneutikten farklı olarak metinlerin anlaşılması ve yorumlanması arasında ayırım yapmayarak aslında her ikisinin de arasında bir bağ olduğunu ve her anlamının aynı zamanda bir yorumlama, yorumlamanın da anlamının bir sonucu olduğu görüşündedir (Toprak, 2016, s. 59-60). Bahsettiği iki yöneme dönecek olursak; dilbilgisel yöntem ile kelimelerin tek bir anlamı olmayacağını cümle ve dil içerisindeki kelime olarak metin anlaşılmaya çalışır. Sözdizimsel analiz çerçevesinde kelimeler cümle birimlerinde incelenir ve tüm bağlam içinde değerlendirilir. Bu yöntem ile metnin tarihsel dönemi belirlenir, metnin dilsel ve tarihsel engelleri kaldırılır. Bu doğrultuda metinleri ele alırken; diller kendi cümlesi içerisinde incelenir, gerektiğinde yazarın aynı bağlamdaki eserleri çerçevesinde yaklaşılır ve dâhil olduğu aynı türdeki edebi tür seçkileri içerisinde incelemeye alınır. Psikolojik yöntemde ise yazarın dile bir form kazandırırken kullandığı bireysel üslubu incelenir. Çünkü yaratma sürecinde her yazarın kendine ait bireysel bir üslubu bulunmaktadır. Bu incelemeyi yaparken yazarın psikolojik açıdan fikirlerini yansıttığındaki işleyişe de dikkat çekilir. Psikolojik yolla yazarın niyetine ve kişiliğine ulaşılmaya çalışılır. İki yöntemi karşılaştırmasını Schleiermacher şu şekilde karşılaştırır:

Açıklamanın psikolojik ve gramatik yönü için ortak başlangıç, yapıtın bütünlüğünü ve ana hatlarının kompozisyonunu kavrayan genel bakıştır. Ancak burada (psikolojik yöntemde), yapıtın bütünlüğü, konu, yazarı harekete geçiren ilke ve kompozisyonun ana hatları, onun, kendisini o hareket aracılığı ile ifade eden özgün doğası olarak görülür. (Schleiermacher'den akt. Toprak, 2016, s. 70).

Burada açıklanan nokta aslında metnin yazarının niyetine ulaşmaktır ve bu da ancak sezgi yolu ile yapılır. Tümce ya da her bir öge bütün olarak değil de tek başına incelenerek yazarın amacı bu ögelerde sorgulanır. Schleiermacher, yazarın niyetini ortaya çıkarmak ve ona ulaşmak için yorumcunun sezgi yoluna başvurur (Toprak, 2016, s. 169). Buradaki amaçlanan şey kesin bilgiye ulaşmak olduğunu belirterek bazı koşullardan bahseder:

Yorumcu ya da çevirmen;

- Eserin yazıldığı döneme ve yazarın kullanmış olduğu dilin özelliklerine dair kapsamlı bir şekilde hâkim olmalıdır.
- Eserin çıkmış olduğu dönemin koşulları ve sosyolojik çevrenin bilincinde olmalıdır.
- Eseri meydana getirirken yazarın bilinç dünyasında olup bitenler hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

Schleiermacher, yorumcunun kendisini yazarın yerine koyarak yaşadığı dönemin koşullarını göz önünde bulundurmasını isterken bunu bir bütün olarak ele almasını ister. Bu durumda son koşulda belirtilen yazarın bilinç dünyasına eğilmek yeterli değildir. Çünkü dil, dönem, yazarın kişisel ilişkileri ve tarihsel durumlar gibi etmenler de bu bütünü meydana getirir. Kesin bilgiye ulaşma amacıyla sezgisel

yola başvuran yorumcu/çevirmen gerekli koşulları bu şekilde yerine getirir. Yorumcu/çevirmen bazen yazarın sunmuş olduğu anlamın daha fazlasına erişebilir ve bunu ortaya koyabilir. Yorumcu/çevirmen bazen de yazarın yapıtı oluştururken fark etmeden koymuş olduğu anlamları ortaya çıkarabilir ve bu anlamlara erişebilir. Schleiermacher'ın yöntemi ile yorumcu/çevirmen, yazarı dilsel ve psikolojik açıdan yeniden deneyimleyerek metnin yeniden oluşturmasında rol oynar (Toprak, 2016, s. 172). Aydınlanma Dönemi yorumbiliminde bu gibi etmenler çok fazla önem taşımazken Schleiermacher ile birlikte hem yazar hem de yorumcu bir önem kazanır. Aydınlanma Dönemi'nde metnin kapsadığı düşüncelerin akla ve mantığa uygunluğu sorgulanır (Toprak, 2016, s. 162).

Bir metnin yorumlanması için ilk önce metne ve bir çevirmene ihtiyaç duyulur. Bir metni yorumlarken farkında olmamız gereken bizde zaten var olan düşünceler, inançlar ve isteklerimizdir. Yorumbilim bir yorum sanatı olarak karşımıza çıkarken bu döngüsel bir süreçtir. Bu döngü eleştirel okuma ve anlama yolunda yol gösterici nitelikte olacaktır. Bu dairesel döngüde metni bütün olarak anlamının altında parçaları da anlamamızdan geçen ve yine tam tersi yönde her bir parçanın bütüne yönelik ilişkisi ön plana çıkar. Bir metni yorumlamada kişisel bakış açımızla kültür, tarih ve edebi noktalara yönelik bir anlama çabası vardır. Heidegger'in katkısı ile *yorumbilimsel daire (hermeneutic circle)* tasarımı bir bütünün parçaları ile karşılıklı olan uyumu ve etkisi yansıtılır.

Dilthey'e göre eleştirel bir okuma yaparken bağlamları göz önünde bulundurmak, metni tekrar okumak ve yeri geldiğinde yorumu güncelleştirmek gerekir. Metni okumadan önce kişi beklentilerini, birikimlerini ve inançlarını sorgulamaya başlar. Daha sonra da aynı sorguyu yazar içinde tekrarlar. Yazarın felsefi hareketi sorgulanır. En sonunda yazarın, okuyucunun ve metnin tarihsel ve kültürel bağlamı incelenir. Her metin farklı bir dinamikte ve farklı bir türde olacağı için eleştirel okumayı her zaman uygulamak mümkün gözükmemektedir. Fakat eleştirel bir okuma ve yorumlama çerçevesinde okuyucuya yardımcı olacaktır. Yorumbilimsel daire metnin tekrar okunması ile döngüsünü tamamlamaya çalışacaktır. Her okumada anlaşılmaz bağlamlar ortaya çıkacak veya kişisel bağlamımız, fark etmediğimiz bir nokta ile ilişkilendirilecektir.

Anlamının temelde ilişkili bir faaliyet olup normalde bildiğimiz şeyleri de başka şeylerle karşılaştırarak çözümleriz (Palmer, 2008, s. 124). Sistematik olarak parçaların bütünlük ilişkisine odaklanıldığında aslında bir döngü şeklinde devam eden bir anlama ve yorumlama sistemi ortaya çıkar. Örneğin metin bir bütündür ve cümleler o bütünün parçasıdır. Aynı şekilde kelimeler de cümlelerin parçasıdır. Bir kelimenin anlamına bakıldığında, aslında cümledeki bağlamı ve daha sonra tüm metindeki bağlamsal anlamı ile değerlendirilebilir ve yorumlanabilir. Bu durumda bireysel fikir bu döngü ve bağlam içerisinde harmanlanır. Yorum da bu döngünün bir ürünü olarak karşımıza çıkar. Anlam bu "döngü" içerisinde olduğundan dolayı "hermenötiksel döngü" adı verilir (Palmer, 2008, s. 124). Bütünü kavramanın ardından parçalara yönelme fikri Palmer'e göre bir zıtlık içermektedir. Parçaları anlamadan bütünü anlama beklentisi sonucunda aslında hiçbir şey anlamayabileceği fikrini belirtir. Hermeneutik döngüde ise bir tür sıçrama ile bütünü ve parçaları aynı anda anlayabiliriz (Palmer, 2008, s. 125). Bu düşüncesini de Schleiermacher'ın sezgisel ve ilahi olarak gerçekleşen anlama düşüncesi ile destekler. Yine iletişimde olan karşılıklı ilişki ve paylaşımın yorumbilimsel döngüdeki anlam paylaşımına atıfta bulunarak buradaki karşıtlığa da dikkat çeker. Örneğin okunan bir eserin sadece o eseri okuyarak anlamayacağımı, ayrıca yazarın ve onun görüşleri hakkında ön bilgi sahibi olunması gereklidir. Aksi halde ortaya koyan düşünce veya problem net anlamayacaktır. Her türlü anlama etkinliğinde bir paylaşım bulunmalıdır ki yorumbilimsel döngü tamamlanabilsin.

Sonuç

Anlamak temelde ilişkili bir faaliyettir; biz halen bildiğimiz bir başka Őeye mukayese ederek bir Şeyi anlarız (Palmer, 2008, s. 124). Sistematik olarak parçaların bütünlük ilişkisi içerisinde bir döngü şeklinde devam eden bir anlama ve yorumlama sistemi doğur. Örneğin metin bir bütündür ve cümleler o bütünlüğün parçası; aynı şekilde kelimeler de cümlelerin parçasıdır. Bir kelimenin anlamına bakıldığında, aslında cümledeki bağlamı ve daha sonra tüm metindeki bağlamsal anlamı ile değerlendirilebilir ve yorumlanabilir. Böylece bireysel fikir bu döngü ve bağlam içerisinde birleşir. Yorum da bu döngünün bir sonucudur. Anlam bu “döngü” içerisinde olduğundan dolayı “hermenötiksel döngü” adı verilir (Palmer, 2008, s. 124).

Çeviri olgusuna yönelik ilk incelemeler dilsel yönlerde odaklanırken zamanla yapılan çalışmalar ile kültürel dönüş meydana gelmiştir. Bu sayede çeviri, artık dilsel değil, kültürel bir olgu olarak da dikkat çekmeye başlamıştır. Kültürel dönüş ile birlikte yeniden yazma olarak çeviri, postkolonyal çeviri, toplumsal cinsiyet ve çeviri, çeviri ideolojisi gibi araştırma alanları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada çevirinin kültürle olan ilişkisi de değerlendirilerek aktarımın sadece tek yönlü olmadığı hususuna dikkat çekilmek istenmiştir. Çevirmen de bir köprü, aktarıcı ve aracı olarak resmedilmiştir. Kaynak kültür/dil ve erek kültür/dil arasındaki aktarımı ve dengeyi sağlayan çevirmendir.

Yorumbilim, Antik Çağ'da başlayan ve günümüze kadar uzayan süreçte farklı yaklaşımlara ve araştırmalara ev sahibi olmuştur. Birçok araştırmacı bu alana katkı sağlayarak gelişmesine ve ilerlemesine öncelik etmiştir. En genel yargı ile yorumbilim en kabul edilebilir ve tutarlı anlama yani yoruma erişmek amacıyla ilerlediği gözlemlenebilir. Çeviri ve yorumbilimi ortak payede buluşturan nokta buradadır. Yorum koşullara göre farklılık gösterse bile çeviri ile ele alındığında tam da bu noktada aslında bir ortak amaç doğur. Çevirmen, metne girerek yani onu çevirmeye yeltenerek aslında en kabul edilebilir anlama ulaşmak amacındadır. Genel olarak bakıldığında çevirmen; kaynak metni kelimesi kelimesine aktarmak değil metni yeniden yaratma ve çeşitli eklemeler ile birleştirilerek nitelikli bir çeviri veya yorumlama amacındadır. Tıpkı Hermes gibi çevirmenler birer yorumcu, Hermes ise bir çevirmen görevindedir. Kendi ifadelerini ve birikimini sunarak çevirmen, bir yorum ortaya sunar. Babil efsanesinde belirtildiği üzere dillerin çokluğu çeviriye gerekli kılar. Steiner, dillerin çokluğunun insanların birbirleriyle iletişimini teşvik edeceğini veya zorunlu kılacağını belirterek toplumdaki yaşamı şartlandıran bilgi ve sözlü alışverişlerin dillerarası doğasını da belirleyeceğinden bahseder (Steiner, 1998, s. 389-390). Çeviri, uygarlıkların iletişimini sağlayan kültürel ve dilsel bir etkinliktir.

Kaynakça

- Aksoy, N.B. (2002). *Geçmişten Günümüze Yazın Çevirisi*, Ankara, İmge Kitabevi.
- Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation*. London: Oxford University Press.
- Çakır, M. (1996). *Çeviride Eşdeğerlik İlişkileri*. Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Cilt 6. Sayı 1. (s. 93-107).
- Delisle, J. (1993). *La traduction raisonnée*. Ottawa: Presses de l'Université d'Ottawa.
- Dilthey, W. (1999). *Hermeneutik ve tin bilimleri*. (Çev. D. Özlem). İstanbul: Paradigma.
- Eruz, S. (2000). *Akademik Çeviri Eğitimi. Çeviri Amaçlı Metin Çözümlemesi*. İstanbul: Multilingual.
- Fillmore, C. (1976). *Linguistic Structures Processing*. In A. Zampolli Antonio (dir.), *Scenes-and-Frames Semantics* (s. 55-88). Amsterdam: N. Holland.
- Gadamer, H.G. (2009). *Hakikat ve Yöntem* (Cilt 2). (Çev. H. Arslan ve İ. Yavuzcan). İstanbul: Paradigma Yay.

- Gadamer, H.G. (1970). *Le problème herméneutique*, Archives de Philosophie 33, s. 3-27.
- Gentzler, E. (2016). *Translation and rewriting in the age of post- translation studies: new perspective in translation and interpreting studies*. Routledge.
- Gökgözoğlu, E. M. (2019). *Çeviribilimde Edebi Çeviri, Hermeneutik ve Kültür Kavramlarının Yapılanması*. Akademik Kaynak, s. 33-47.
- Göktürk, A. (1998). *Çeviri: Dillerin Dili*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Jakobson, R. (1959/1966). *On Linguistic Aspects of Translation*, in Reuben Brower (ed.), *On Translation*. New York: Oxford University Press
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Fame*, Routledge. London and New York.
- Lefevere, A., Bassnett, S. (1990). *Translation, History and Culture*, London: Pinter.
- Malblanc, A. (1968). *Stylistique comparée du français et de l'allemand* (gözden geçirilmiş beşinci baskı). Paris: Didier.
- Munday, J. (2008). *Introducing Translation Studies*. Routledge. Taylor & Francis Group. London and New York.
- Nida, E. A. (1964). *Towards a science of translating*. Leiden: Brill.
- Özlem, D. (2012). *Metinlerle Hermeneutik Dersleri I*. İstanbul: Notos Kitap.
- Palmer, R.E. (2008). *Hermenötik*. (Çev. İ. Görener). İstanbul: Ağaç Yayınları.
- Pym, A. (2007). "Translation Studies and Western Philosophy", *The Companion to Translation Studies* içinde, ed. Piotr Kuhiwczak ve Karin Littau, Multilingual Matters.
- Raková, Z. (2016). *Çeviri kuramları*. (Çev. Y. Polat). Ankara: Çevirmenin yayını.
- Raková, Z. (2014). *Les théories de la traduction*. Brno: Masarykova univerzita.
- Sapir, E., Whorf, B. (1956). *Language, thought, and reality. Selected Writings*
- Snell-Hornby, M. (1995). *Translation Studies. An integrated approach* (gözden geçirilmiş ikinci baskı). Amsterdam : Benjamins.
- Steiner, G. (1998). *Après Babel–Une poétique du dire et de la traduction*, trad. Lucienne Lotringer et Pierre-Emmanuel Dauzat, Paris, Albin Michel.
- Toprak, M. (2016). *Hermeneutik ve Edebiyat*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Vinay, J.P. , Darbelnet, J.L. (1958/1977). *Stylistique comparée du français et de l'anglais* (gözden geçirilmiş baskı). Paris : Didier.
- Yiğit, G. (2022). *1950'li Yıllardan 1980'li Yıllara Kadar Yapılan Çeviri Konulu Araştırmaların Görünümleri*. <https://www.researchgate.net/publication/362317204> adresinden alınmıştır.
- Yücel, F. (2016). *Çevirinin tarihi*. İstanbul: Çeviribilim.